

деревах II категорії санітарного стану визначено меншу кількість отворів ($12,6 \pm 0,3$ шт./ дм^2). Це свідчить про зниження стійкості дерев до пошкодження короїдами із віком.

Залісорослинними умовами дещо більш заселеними короїдами були насадження вологих сугрудів — C_3 ($14,5 \pm 0,2$ шт./ дм^2) порівняно із деревостанами свіжих сугрудів C_2 ($14,0 \pm 0,3$ шт./ дм^2).

Короїд-типограф надавав перевагу стиглим деревостанам свіжого кленово-дубового сугруду (C_2 -КлД) і вологого липово-дубово-соснового сугруду (C_3 -ЛДС), де частка заселених дерев сягала 72 %. Середньовікові насадження C_2 -КлД були заселені на 64 %.

Таким чином, найбільш небезпечним шкідником ялини на Сумщині є короїд-типограф з його супутнім видом короїдом-двійником. Внаслідок заселення дерев цими шкідниками площа ялинових насаджень у Свеському лісництві зменшилася з 187,3 га у 2007 році до 31,7 га у 2014 році з урахуванням рубок головного користування. Тому питання розробки заходів захисту і попередження спалахів розвитку короїдів ялини необхідно глибоко вивчати у найкоротший термін.

УДК 630*15:630*451:630*64

І. М. Шейгас¹, С. К. Семенюк²

¹ДП "СФ УкрНДЛЛГА", м. Цюрупинськ, Херсонська обл.

²Державний університет, м. Херсон

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТЕВОЇ ТА ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ ПОПУЛЯЦІЇ ОЛЕНЯ БЛАГОРОДНОГО (*Cervus elaphus*) НА ОСТРОВІ ДЖАРИЛГАЧ

Мисливське господарство, як галузь та сфера суспільного виробництва, одним з основних завдань якого є науково-обґрунтоване використання державного мисливського фонду шляхом регулювання чисельності диких тварин, не може функціонувати без встановлення кількісних та якісних показників фахової регуляторної діяльності. Державний облік чисельності теріофауни взагалі, мисливських тварин — зокрема, забезпечує основу природоохоронного функціонування мисливського господарства, а також інформаційний (кількісний та якісний) фундамент ведення відповідної частини державного кадастру тваринного світу. Крім загально-ресурсної

кількісної орієнтації, результати обліків чисельності мисливських тварин дозволяють практикам-мисливствознавцям розраховувати обґрунтовані повидові річні ліміти майбутнього користування на територіях конкретних мисливських господарств в залежності від виду тварин та розміру їх оптимальної чисельності. Важливе моніторингове значення має також детальний структурний облік вилученої частини фауністичного ресурсу.

Особливе значення у організації та плануванні раціонального мисливського господарства, як одного з видів безперервного природокористування у системі традиційного, а також у перспективі — нетрадиційного ведення (у національних — НПП "Джарилгацький", або ландшафтних парках), набуває інформація про статеву-вікову структуру аборигенних популяцій диких тварин взагалі, і крупних ратичних рослиноїдних, зокрема. Значення такої достовірної інформації зростає в екстремальних умовах обмежених морською акваторією біоценозах острівних систем, екологічно більш хитких та вразливих до небажаних змін у оптимальній статеву-віковій структурі стад. Якщо у випадках з визначенням статі та віку елімінованої (вилученої) частини поголів'я (добутих під час селекційного відстрілу чи відловлених особин) особливих проблем не виникає, то обліки оленів, що залишаються жити в острівних угіддях, мають характерні особливості та створюють певні складнощі під час вибору облікових методик. 25-річний мисливськогосподарський моніторинг місцевої популяції оленя благородного (асканійського) на острові Джарилгач (Херсонська адміністративна область, Степова (південна) лісомисливська область України, державне підприємство «Скадовське досвідне лісомисливське господарство») засвідчив зменшення його загальної чисельності. Межі коливань склали від 320–340 особин у 1991–1992 рр., 385 — у 1997 р. і до 227 особин станом на 26.02.2015 року. Таке зниження чисельності оленів ми вважаємо явищем позитивним, бо воно відбувається на фоні значного зростання поголів'я лані та, особливо — муфлона. Відповідно, зростає значення інформації не лише про загальне число, а й про статеву-вікову структуру оленячих стад на острові.

Визначення загальної чисельності проживаючих на острові угруповань, а також структури місцевої популяції оленя благородного (асканійського) виконувалося шляхом поєднання декількох облікових методик: пішого маршрутного обліку; обліку з автомобіля; інших обліків: у період гону, за видовим та віковим складом дефекацій, за станом цементу «кілець старіння» зубів тварин, за добовими слідами та деяких інших, менше вживаних. Під час маршрутних обліків

виконувалася відео-та-фото зйомка груп тварин з наступним дешифруванням знятого матеріалу, що значно збагачувало інформативність облікових робіт.

Від деяких загальноприйнятих в Україні та за кордоном методик облікових робіт ми змушені були відмовитися. Зокрема, від зручного для використання у "одновидових" угрупованнях ратичних обліку чисельності тварин шляхом підрахунку дефекаційних купок. Він, як метод з високою інформативністю, застосовувався нами у минулі роки, коли малочисельні мікропопуляції лані та муфлонів не впливали на результати обліків оленів. Збільшення загальної чисельності тварин, зокрема лані європейської, значно збільшило трудоемність та знизило точність проведення робіт. Від обліків тварин за числом «свіжих» добових переходів ми відмовилися також, як від ненадійних, бо гарантовано визначити «свіжість» сліду можливо лише на обмежених територіях кварталних просік після «понови», якою в умовах острова можуть бути лише нечасті опади у вигляді снігу чи дощу. Крім того, якісна ідентифікація статево-вікової структури переходу високочисельних груп оленів вкрай проблематична.

Найбільш вживаними методами облікових робіт були використані нами піший та автомобільний обліки чисельності оленів на маршрутній стрічці з використанням оптики змінної кратності, який проводився протягом цілого року, в т. ч. у період гону. Під час обліку вівся журнал, де фіксувалися (повидово) зустрічі всіх груп тварин за загальною градацією: самці, самки, прибулий молодняк. Визначалася вікова структура: старші особини (більше 6 років), дорослі (4–5 років), молоді (2–3 роки). Критерії визначення вікових груп оленів обох статей простежувалися за змінами структури тіла тварин. Визначальним віковим показником самців була форма та стан рогів.